

Міністерство освіти і науки України

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни
«Міжнародна економіка»
для студентів напрямів підготовки
6.030504 – «Економіка підприємства»,
6.030509 – «Облік і аудит»

Затверджено методичною
радою університету
протокол № від

Харків ХНАДУ 2010

Укладачі: Покатаєва К.П.
Близнюк А.О.
Кудрявцев В.М.

Кафедра міжнародної економіки

Навчальна дисципліна «Міжнародна економіка» належить до нормативних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки бакалаврів галузі знань 0305 – «Економіка та підприємництво» за напрямками 6.030504 – «Економіка підприємства», 6.030509 – «Облік і аудит». Дисципліна має комплексний характер, базується на категоріях, які вивчають такі дисципліни як «Економічна теорія», «Національна економіка», «Макроекономіка», «Регіональна економіка».

Метою дисципліни є формування у майбутніх фахівців-економістів системи теоретичних знань, умінь та практичних навичок у галузі міжнародної економіки, форм, методів і механізмів реалізації міжнародних економічних відносин.

Предметом навчальної дисципліни є принципи функціонування системи національних економік різних країн (світове господарство) та їх взаємовідносин, що виходять за національні межі у процесі міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації, інтеграції та глобалізації (система міжнародних економічних відносин).

У результаті вивчення дисципліни у студентів сформууються знання, вміння і навички щодо:

- теоретичних засад міжнародної економіки, тенденцій та особливостей розвитку, актуальних проблем світового господарства;
- принципів, форм, методів, інструментарію, суб'єктів й об'єктів, рівнів, чинників і середовища міжнародної економічної діяльності;
- форм і механізмів реалізації міжнародних економічних відносин, специфіки їх функціонування, розвитку та взаємодії;
- аналізу міжнародної торгівлі та руху факторів виробництва, кон'юнктури світових ринків – товарів і послуг, праці, фінансового;
- застосування методів кількісного вимірювання наслідків різних форм міжнародних економічних відносин;
- принципів функціонування світової валютної системи й організації міжнародних розрахунків;
- складання й аналізу платіжного балансу країни;
- інституційної структури і механізмів регулювання міжнародної економіки;
- процесів взаємодії та зближення виробничих, господарських, фінансових та інших комплексів суб'єктів міжнародної економіки та глобалізаційних процесів у міжнародній економіці;
- оцінки й аналізу стану і тенденцій світогосподарських явищ і процесів, визначення проблем і перспектив участі України у них.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1. Тема заняття «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА»

1.1 Мета заняття: засвоєння знань про сутність і структуру міжнародної економіки, проблеми функціонування, закони і закономірності розвитку світового господарства, форми міжнародних економічних відносин, середовище міжнародної економічної діяльності, формування навичок використання методологічного апарату міжнародної економіки й отриманих знань для аналізу стану і перспектив розвитку світового господарства та визначення найбільш ефективних форм міжнародної взаємодії, аналізу впливу чинників міжнародного економічного середовища на економічні процеси й місце України у світовій економіці.

1.2 План практичного заняття

1. Сутність і структура міжнародної економіки.
2. Передумови формування і розвитку світового господарства.
3. Міжнародні економічні відносини: поняття й основні форми.
4. Закони і закономірності, тенденції й особливості розвитку міжнародної економіки.
5. Середовище міжнародної економічної діяльності.

1.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Використовуючи свої знання з історії світової економіки, наведіть приклади прогресивно-поступального, циклічного, хвилеподібного розвитку окремих країн світу у ХХ с.

Завдання 2. Проілюструйте на прикладі конкретних країн стійкий, нестійкий, «доганяючий» і «випереджаючий» типи економічного зростання та розвитку, поясніть відмінність між ними та наслідки для національної економіки.

Завдання 3. Галузева структура світового господарства постійно зазнає певних змін. Вони пов'язані як з досягненнями науково-технічного прогресу, так і з розвитком економік окремих країн світу. Чи можуть вони, на Вашу думку, призвести до повної відмови окремих країн світу від певних видів економічної діяльності?

Завдання 4. На початку ХХ ст. відкритою вважалась економіка, рівень експортних та імпорتنих операцій якої перевищував 10 % від ВВП країни. В сучасному світі рівень залежності країн світу від зовнішньоекономічних зв'язків значно зріс. Обсяги зовнішньоекономічних операцій багатьох країн світу наближаються та навіть перевищують обсяг річного ВВП. Чим зумовлено таку ситуацію? Назвіть та прокоментуйте чинники глобалізації світового господарства на початку нового тисячоліття.

Завдання 5. У міжнародній економіці застосовується широкий спектр класифікацій країн світу. Яким чином, використовуючи відомі Вам класифікації Ви могли б охарактеризувати місце та роль України у світовому господарстві?

Завдання 6. За розмірами території та кількістю населення Україну найбільшою мірою можна порівняти з Францією. Водночас існують суттєві відмінності в рівні розвитку економіки обох країн. Назвіть та охарактеризуйте вплив чинників міжнародного економічного середовища на формування спільних і специфічних рис економіки обох країн.

1.5 Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте соціально-економічні і політичні процеси, які привели до формування світового господарства.
2. Розкрийте сутність і структуру міжнародної економіки.
3. Охарактеризуйте основні форми міжнародних економічних відносин.
4. Назвіть основні ознаки сучасних класифікацій країн світу.
5. Охарактеризуйте етапи розвитку світового господарства.
6. Дія яких законів і закономірностей визначає розвиток світового господарства?
7. Назвіть характерні риси й особливості, основні тенденції розвитку сучасного світового господарства. Розкрийте актуальні проблеми його функціонування.
8. Назвіть та охарактеризуйте складові середовища міжнародної економічної діяльності.
9. Охарактеризуйте місце України у сучасній світовій економіці.

Література: [1-26,28,30,32-33,40].

Практичне заняття №2. Тема заняття «МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТА СВІТОВИЙ РИНОК ТОВАРІВ І ПОСЛУГ»

2.1 Мета заняття: засвоєння знань про сутність і значення міжнародної торгівлі, її основні напрямки, форми і методи, показники, ознайомлення з кон'юнктурою світового ринку товарів і послуг, станом і перспективами розвитку зовнішньої торгівлі України.

2.2 План практичного заняття

1. Поняття та характерні риси міжнародної торгівлі.
2. Форми і методи міжнародної торгівлі.
3. Основні показники міжнародної торгівлі.
4. Світовий ринок товарів і послуг.
5. Передумови й особливості участі України в міжнародній торгівлі.

2.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. За даними про зовнішню торгівлю України у 2006-2009 рр. (табл. 2.1) розрахуйте для кожного року такі показники:

- зовнішньоторговельне сальдо України;
- зовнішньоторговельний оборот України;
- експортна квота України;
- імпортна квота України;
- зовнішньоторговельна квота (індекс товарності) України;
- абсолютні та відносні показники динаміки експорту, імпорту, зовнішньоторговельного обороту і валютного курсу.

За результатами розрахунків зробіть висновок про ступінь участі України у міжнародному поділу праці.

Завдання 2. Використовуючи дані табл. 2.2, визначите для кожної країни:

- обсяги експорту й імпорту товарів і послуг;
- зовнішньоторговельне сальдо й оборот;
- індекс товарності;
- абсолютні та відносні показники динаміки експорту, імпорту і зовнішньоторговельного обороту.

Згрупуйте країни за рівнем активності у міжнародній торгівлі. До якої з груп відноситиметься Україна (за даними завдання №1)?

Таблиця 2.1 – Показники зовнішньої торгівлі України

Показник	Значення за роками			
	2006	2007	2008	2009
1. Експорт товарів, млн. дол. США	38949+100 <i>i</i>	49840+100 <i>j</i>	67717+100 <i>i</i>	40394+100 <i>j</i>
2. Імпорт товарів, млн. дол. США	44143+100 <i>j</i>	60412+100 <i>i</i>	83808+100 <i>j</i>	45049+100 <i>i</i>
3. Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	544153+100 <i>i</i>	720731+100 <i>i</i>	948056+100 <i>j</i>	914720+100 <i>j</i>
4. Середній курс гривні, грн./дол. США	5,0500 + <i>j</i> /10	5,0500 + <i>j</i> /10	5,2672 + <i>i</i> /10	7,7912 + <i>i</i> /10

* Джерело: <http://www.bank.gov.ua>

Таблиця 2.2 – Показники зовнішньої торгівлі країн світу у 2007-2008 рр.

Країна	Показник					
	Експортна квота, %		Імпортна квота, %		Валовий внутрішній продукт, млн. дол. США	
	2007 р.	2008 р.	2007 р.	2008 р.	2007 р.	2008 р.
Австралія	20,63	20,66	21,85	22,56	820974	1015220
Бразилія	13,68	14,34	12,14	14,17	1333270	1575150
Великобританія	26,42	28,90	29,80	31,95	2803460	2674060
Єгипет	30,25	33,15	34,83	38,77	130473	162283
Індія	21,16	22,67	24,72	28,02	1176890	1159170
Китай	39,68	36,55	30,59	28,49	3382260	4327000
Люксембург	179,93	179,27	147,51	150,73	49835	53704
Малайзія	116,74	110,17	94,49	89,91	186721	221773
Мексика	28,31	28,27	29,93	30,47	1022820	1088130
Німеччина	46,94	47,24	39,88	41,04	3316130	3649490
Російська Федерація	30,33	30,82	21,71	21,98	1294930	1679480
САР Гонконг	207,97	212,46	197,15	201,63	207069	215355
Сінгапур	230,17	234,34	198,49	215,27	166950	181948
США	11,29	12,10	17,06	17,25	13741600	14093300
Туркменістан	100,78	80,54	51,73	50,77	9474	15327
Франція	26,51	26,44	28,38	28,91	2593130	2856560
Японія	16,11	17,61	14,86	15,94	4380510	4910840

* Джерело: <http://www.worldbank.org>**2.4 Методичні вказівки до виконання завдання**Зовнішньоторговельне сальдо (C_{3T}) визначається за формулою:

$$C_{3T} = E - I, \quad (2.1)$$

де E – вартісний обсяг експорту країни;
 I – вартісний обсяг імпорту країни.

Зовнішньоторговельний оборот ($O_{зТ}$) визначається за формулою:

$$O_{зТ} = E + I. \quad (2.2)$$

Експортна квота країни (K_E) визначається за формулою:

$$K_E = \frac{E}{ВВП}, \quad (2.3)$$

де ВВП – валовий внутрішній продукт країни;

Імпортна квота країни (K_I) визначається за формулою:

$$K_I = \frac{I}{ВВП}. \quad (2.4)$$

Зовнішньоторговельна квота країни, або індекс товарності, ($K_{зТ}$) визначається за формулою:

$$K_{зТ} = \frac{O_{зТ}}{ВВП}. \quad (2.5)$$

2.5 Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте значення міжнародної торгівлі у процесі формування і розвитку світового господарства та її місце у системі сучасних міжнародних економічних відносин.

2. Поясніть причини міжнародної торгівлі.

3. Назвіть характерні риси й особливості міжнародної торгівлі.

4. Охарактеризуйте форми і методи міжнародної торгівлі.

5. За якими показниками характеризують зовнішню торгівлю?

6. Охарактеризуйте сучасні тенденції у міжнародному торговому обміні та розкрийте їхні чинники.

7. Розкрийте особливості світового ринку послуг.

8. Охарактеризуйте стан і перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України.

Література: [1-25,29,35,38,43,52].

Практичне заняття №3. Тема заняття «ТЕРОЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ»

3.1 Мета заняття: засвоєння знань про сутність та еволюцію теоретичних концепцій міжнародної торгівлі.

3.2 План практичного заняття

1. Класичні теорії міжнародної торгівлі.
2. Сучасні теорії міжнародної торгівлі.

3.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Припустимо, країни А і Б виробляють тільки два товари – X і Z , рівень витрат на їхнє виробництво характеризується даними, наведеними у табл. 3.1, а граничні витрати заміщення залишаються незмінними при будь-яких обсягах виробництва. Визначите:

- яка з країн має абсолютну перевагу у виробництві товару X , а яка – у виробництві товару Z ?
- яка з країн має порівняльну перевагу у виробництві товару X , а яка – у виробництві товару Z ?
- які товари будуть експортувати й імпортувати країни А і Б в умовах вільної торгівлі?
- в яких межах має встановитися співвідношення світових цін на товар X і товар Z в умовах вільної торгівлі між країнами А і Б?

Таблиця 3.1 – Витрати країн А і Б на випуск одиниці товару X і Z

	Товар X	Товар Z
Країна А	$120 + i + j$	$90 + i + j$
Країна Б	$150 + i + j$	$130 + i + j$

Завдання 2. Українська ферма виробляє пшеницю та молоко, для чого максимально може використати $(800 + i + j)$ год. праці та $(1200 + i + j)$ га землі. Виробництво 1 т молока потребує $(20 + i + j)$ год. праці та використання $(10 + i + j)$ га землі. Виробництво 1 т пшениці потребує $(8 + i + j)$ год. праці та $(16 + i + j)$ га землі. Визначите:

- які фактори виробництва відносно більш інтенсивно використовуються для виробництва пшениці, а які – для молока?
- чи може ферма виробити $(90 + i)$ тон молока та $(50 + j)$ тон пшениці одночасно?

Завдання 3. Припустимо, що відомі такі факти про забезпеченість країн А і Б факторами виробництва: у країні А $(200 + i \cdot 10)$ млн. працівників і $(100 + j \cdot 10)$ млн. га землі, а у країні Б – $(300 + i \cdot 10)$ млн. працівників і $(400 + j \cdot 10)$ млн. га землі. При цьому, одиниця товару X вимагає для виробництва $(50 + i)$ год. праці і $(15 + j)$ га землі, а одиниця товару Z – $(5 + i)$ год. праці і $(30 + j)$ га землі. Світові ціни товарів X і Z становлять відповідно $(90 + i)$ і $(40 + j)$ дол. США. Визначите:

- потенційні напрямки торгових потоків між країнами А і Б, базуючись на положеннях теореми Хекшера-Оліна;
- максимальну кількість товарів X і Z , яку можуть виготовляти обидві країни з урахуванням їх економічно вигідної спеціалізації;
- умови торгівлі для ситуації, якщо країни створять зону вільної торгівлі (співвідношення, в якому можуть обмінюватись товари X і Z один на одного).

3.4 Методичні вказівки до виконання завдання

Згідно теорії абсолютних переваг, країни експортують ті товари, у виробництві яких мають абсолютну перевагу, й імпортують ті, у виробництві яких абсолютну перевагу мають їх торгові партнери.

Країна має абсолютну перевагу, якщо є такий товар, на виробництво одиниці якого вона витрачає менше одиниць ресурсів, ніж інші країни.

Так, за цим підходом випадок абсолютної переваги країни А у виробництві товарів X і Z визначатиметься залежностями:

$$V_{XA} < V_{XB} \text{ і } V_{ZA} < V_{ZB}, \quad (3.1)$$

де V_{XA} , V_{ZA} , V_{XB} , V_{ZB} – відповідно витрати країн А і Б на виробництво товарів X і Z .

Країна має абсолютну перевагу, якщо є такий товар, якого на одиницю витрат вона може виробляти більше, ніж інші країни.

Так, за цим підходом випадок абсолютної переваги країни А у виробництві товарів X і Z визначатиметься залежностями:

$$K_{XA} > K_{XB} \text{ і } K_{ZA} > K_{ZB}, \quad (3.2)$$

де K_{XA} , K_{ZA} , K_{XB} , K_{ZB} – відповідно кількість одиниць товарів X і Z , яку можуть виробити країни А і Б на одиницю витрат.

Згідно теорії порівняльних переваг, якщо країни спеціалізуються на виробництві тих товарів, які вони можуть виробляти з відносно нижчими витратами порівняно з іншими країнами (тобто, альтернативна ціна яких нижче), то торгівля буде взаємовигідною для обох країн, незалежно від того, чи є виробництво в одній з них абсолютно ефективнішим, ніж в іншій.

Альтернативні (відносні) ціни виробництва одиниці товарів X і Z країною A визначаються у такий спосіб:

$$Ц_{1\text{од.}XA} = \frac{B_{XA}}{B_{ZA}} = \frac{K_{ZA}}{K_{XA}}, \quad Ц_{1\text{од.}ZA} = \frac{B_{ZA}}{B_{XA}} = \frac{K_{XA}}{K_{ZA}}. \quad (3.3)$$

Альтернативні (відносні) ціни виробництва одиниці товарів X і Z країною B визначаються у такий спосіб:

$$Ц_{1\text{од.}XB} = \frac{B_{XB}}{B_{ZB}} = \frac{K_{ZB}}{K_{XB}}, \quad Ц_{1\text{од.}ZB} = \frac{B_{ZB}}{B_{XB}} = \frac{K_{XB}}{K_{ZB}}. \quad (3.4)$$

Так, за цим підходом випадок порівняльної переваги країни A у виробництві товарів X і Z визначатиметься залежностями:

$$Ц_{1\text{од.}XA} < Ц_{1\text{од.}XB} \quad \text{і} \quad Ц_{1\text{од.}ZA} < Ц_{1\text{од.}ZB}. \quad (3.5)$$

Згідно теорії Хекшера-Оліна, країни будуть прагнути експортувати товари, що вимагають для свого виробництва значних витрат факторів, якими вони володіють у відносному надлишку, та невеликих витрат дефіцитних для них факторів, в обмін на товари, які вироблені у зворотній пропорції. Іншими словами, країни експортують продукти інтенсивного використання надлишкових факторів виробництва й імпортують продукти інтенсивного використання дефіцитних для них факторів.

Відносну забезпеченість країни факторами виробництва (відносний надлишок або дефіцит факторів) визначають за допомогою показника факторонасиченості.

Вважається, що країна має відносний надлишок того чи іншого фактору виробництва (тобто є працenasиченою, земленасиченою, капіталонасиченою), якщо співвідношення між його кількістю і кількістю іншого фактору в неї є вищим порівняно з іншою країною.

Так, країна А насичена фактором 1 (володіє ним у відносному надлишку), а країна Б – фактором 2, якщо виконується така умова:

$$\frac{\Phi_A^1}{\Phi_A^2} > \frac{\Phi_B^1}{\Phi_B^2}, \quad (3.6)$$

де $\Phi_A^1, \Phi_B^1, \Phi_A^2, \Phi_B^2$ – відповідно кількість фактору 1 і 2 у країнах А і Б.

Відносні витрати факторів виробництва на створення певного виду товарів (інтенсивність використання факторів) визначають за допомогою показника фактороінтенсивності.

Товар вважається фактороінтенсивним щодо того чи іншого фактору виробництва (працемістким, землемістким або капіталомістким), якщо частка витрат на відповідний фактор у його вартості є вищою, ніж у вартості іншого продукту.

Так, товар Х є фактороінтенсивним щодо фактору 1, а товар Z – щодо фактору 2, якщо виконується така умова:

$$\frac{V_X^{\Phi 1}}{V_X^{\Phi 2}} > \frac{V_Z^{\Phi 1}}{V_Z^{\Phi 2}}, \quad (3.7)$$

де $V_X^{\Phi 1}, V_X^{\Phi 2}, V_Z^{\Phi 1}, V_Z^{\Phi 2}$ – відповідно витрати факторів 1 і 2 на виробництво товарів Х і Z.

3.5 Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте еволюцію теоретичних концепцій міжнародної торгівлі.
2. У чому полягають сутність, особливості й обмеженість меркантилістського погляду на міжнародну торгівлю?
3. Розкрийте сутність і відмінності теорій абсолютних і порівняльних переваг. У чому полягає їх обмеженість?
4. Розкрийте сутність і значення теорії Хекшера-Оліна.
5. У чому полягає парадокс Леонтьєва? Як він був вирішений?
6. Назвіть та охарактеризуйте основні сучасні теорії міжнародної торгівлі. Розкрийте основні причини їх появи.

Література: [1-25,29,35,38,43,52].

Практичне заняття №4. Тема заняття «ЦІНОУТВОРЕННЯ І РОЗПОДІЛ ДОХОДІВ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ»

4.1 Мета заняття: засвоєння знань про механізм ціноутворення на світовому ринку і механізм розподілу доходів від міжнародної торгівлі, набуття навичок щодо визначення виграшу різних категорій населення країн – торгових партнерів.

4.2 План практичного заняття

1. Ціноутворення на світовому ринку.
2. Виграш і розподіл доходів від міжнародної торгівлі.

4.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Припустимо, що країни А і Б виробляють і споживають товар X незалежно одна від одної. Крива попиту на товар X у країні А визначається рівнянням $D_A = (400 + i \cdot 10) - (5 + i) \cdot P$, а крива пропозиції – $S_A = (300 + j \cdot 10) + (5 + j) \cdot P$. Крива попиту на товар X у країні Б визначається рівнянням $D_B = (500 + i \cdot 10) - (5 + i) \cdot P$, а крива пропозиції – $S_B = (100 + j \cdot 10) + (5 + j) \cdot P$. Завдання:

- визначите математично і графічно внутрішню ціну рівноваги в кожній із країн;
- припустимо, що країни починають торгувати товаром X , причому витрати на транспортування дорівнюють нулю. Визначите, яка країна буде експортувати товар X , а яка – імпортувати;
- визначите математично вид функції і побудуйте криві попиту і пропозиції на світовому ринку;
- визначите математично і графічно світову ціну рівноваги на товар X та обсяг торгівлі ним на світовому ринку;
- розрахуйте вплив міжнародної торгівлі на добробут споживачів, виробників, а також країн А і Б у цілому.

4.4 Методичні вказівки до виконання завдання

Припустимо, що країни А і Б незалежно одна від одної виробляють і споживають один і той самий товар. На горизонтальній осі показано обсяги виробництва цього товару Q , на вертикальній осі – його внутрішню ціну P відповідно в країнах А і Б. Попит і пропозиція товару в країні А складають D_A і S_A , а в країні Б – D_B і S_B (рис. 4.1).

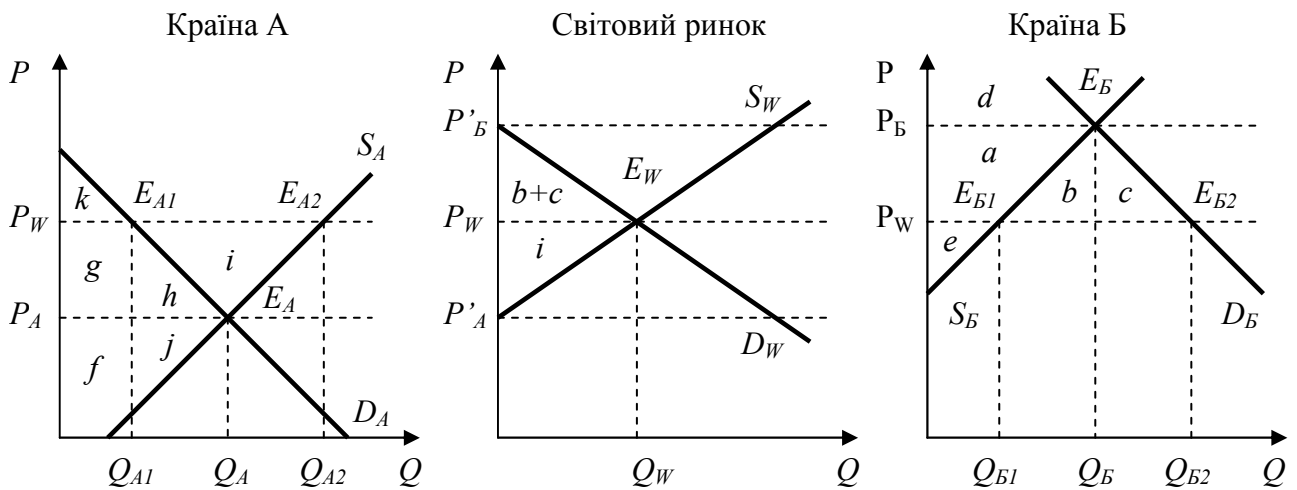

Рисунок 4.1 – Торгова рівновага на світовому ринку

Внутрішня ринкова рівновага в країні досягається в точці перетину кривих попиту і пропозиції, тобто в точці, де попит на товар дорівнює його пропозиції. Припустимо, що за відсутності зовнішньої торгівлі характеристики попиту і пропозиції такі, що ринкова рівновага в країні А досягається в точці E_A , де ціна товару складає P_A (рівноважна ціна в країні А), а в країні Б – у точці E_B , де ціна товару – P_B (рівноважна ціна в країні Б).

Міжнародна торгівля складається з двох зустрічних потоків товарів – експорту й імпорту. При цьому напрямки міжнародних торгових потоків (експорт або імпорт) визначаються співвідношенням внутрішніх рівноважних цін на товар, що є предметом потенційної міжнародної торгівлі.

Так, країною-експортером виступатиме країна, в якій внутрішня рівноважна ціна на товар є меншою, а країною-імпортером – країна, в якій рівноважна ціна на товар є більшою.

Оскільки $P_A < P_B$, цей товар у країні А дешевший, ніж у країні Б, отже, країні А вигідно його експортувати до країни Б й одержати від цього прибуток, а країні Б вигідно його імпортувати з країни А й тим самим заощадити. Іншими словами, через відмінності у внутрішніх рівноважних цінах між країнами А і Б, у країні А за будь-якої ціни на товар, більшої за P_A , виникатиме надлишок його пропозиції (експорт), тоді як у країні Б за будь-якої ціни на товар, меншої за P_B , виникатиме надлишок попиту на нього (імпорт).

Припустимо, що країни А і Б почали торгувати. Знаючи характеристики внутрішнього попиту та пропозиції в обох країнах, мо-

жна визначити розміри пропозиції товару на експорт (S_W), розміри попиту на імпортований товар (D_W), а отже, і рівень рівноважної світової ціни (P_W). Важливо підкреслити, що в умовах вільної торгівлі внутрішні ціни змінюються (відповідно, зростають в країні-експортері та зменшуються в країні-імпортері) до рівня світової ціни.

Рівноважна ціна P_A у країні А означає, що в точці E_A попит на товар дорівнює пропозиції, й у країні немає товару для експорту. Цим визначається точка (P'_A) на кривій пропозиції на світовому ринку, що відповідає мінімальній ціні, після досягнення якої експорту з країни А не буде. Іншими словами, країні А вигідно розширювати виробництво товару й експортувати його, якщо світова ціна буде вище внутрішньої рівноважної ціни ($P_W > P_A$). Чим вище буде світова ціна товару, а отже, в умовах вільної торгівлі і внутрішня ринкова ціна, тим більше виробники в країні А будуть розширювати його виробництво (пропозицію), але водночас вітчизняні споживачі будуть скорочувати попит на товар, та його надлишок буде спрямовуватись на світовий ринок як експорт.

Отже, розміри пропозиції на світовому ринку (S_W) будуть визначатися різницею між пропозицією і попитом на внутрішньому ринку країни-експортера, яка виникає за зростання ціни на товар:

$$S_W = S_{exp} - D_{exp}, \quad (4.1)$$

де S_{exp} – рівняння кривої пропозиції у країні-експортері;
 D_{exp} – рівняння кривої попиту у країні-експортері.

Рівноважна ціна P_B у країні Б означає, що в точці E_B попит дорівнює пропозиції, і країні не потрібно імпортованого товару, оскільки їй вистачає товару власного виробництва. Цим визначається точка (P'_B) на кривій попиту на світовому ринку, що відповідає максимальній ціні, після досягнення якої імпорт товару до країни Б припиниться. Іншими словами, країні Б буде вигідно купувати імпортований товар, якщо світова ціна на нього буде нижче внутрішньої рівноважної ціни ($P_W < P_B$). Чим нижче буде світова ціна товару, а отже, в умовах вільної торгівлі і внутрішня ринкова ціна, тим більше споживачі у країні Б будуть збільшувати попит, але водночас вітчизняні виробники будуть скорочувати обсяг виробництва (пропозиції) товару, та його нестача покриватиметься за рахунок імпорту.

Отже, величина попиту на товар на світовому ринку (D_W) буде визначатися різницею між попитом і пропозицією на внутрішньому ринку країни-імпортера, яка виникає за падіння ціни на товар:

$$D_W = D_{imp} - S_{imp}, \quad (4.2)$$

де D_{imp} – рівняння кривої попиту у країні-імпортері;
 S_{imp} – рівняння кривої пропозиції у країні-імпортері.

Графічно поняття експорту й імпорту виглядає таким чином: різниця ($E_{A2} - E_{A1}$) – це експорт з країни А, а різниця ($E_{B2} - E_{B1}$) – імпорт до країни Б. Оскільки розглядаються лише дві країни, то експорт кількісно дорівнює імпорту, і на рис. 4.1 вони співпадуть на відрізку $P_W E_W$, визначивши нову ринкову рівновагу, що досягається в точці E_W за нового рівня світової ціни P_W – рівноважної ціни на товар на світовому ринку (математично: $S_W = D_W$).

Виграш від зовнішньої торгівлі і розподіл доходів

До встановлення зовнішньоторговельних відносин у кожній країні споживачі, купуючи товар за ринковою (внутрішньою рівноважною) ціною, одержують так званий умовний виграш (або «надлишок споживача»), який дорівнює різниці між максимальною сумою, яку споживачі згодні заплатити за товар, і сумою, яку вони фактично платять, виходячи зі сформованої ринкової ціни. Таким чином, виграш споживачів може бути визначений як площа між кривою попиту і лінією ринкової ціни (рис. 4.2, а).

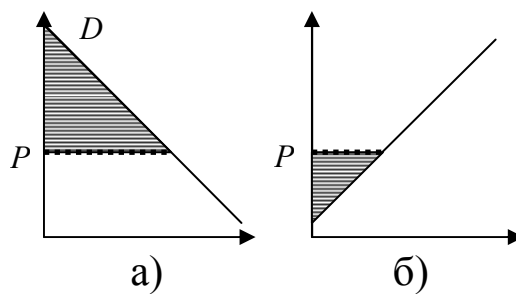

Рисунок 4.2 – Умовні «надлишок споживача» і «надлишок виробника»

За збільшення ринкової ціни (тобто ціни, за якою фактично відбувається торгівля), надлишок споживача зменшується і, як результат, споживачі несуть чисті втрати. За зменшення ринкової ціни ситуація протилежна – споживачі отримують чистий виграш.

До встановлення зовнішньоторговельних відносин у кожній країні виробники, продаючи товар за ринковою (внутрішньою рівноважною) ціною, одержують так званий умовний виграш (або «надлишок виробника»), який дорівнює різниці між виторгом від продажу товару за ринковою ціною і сумою, яку вони б виручили у разі продажу за мінімально можливою ціною. Таким чином, виграш виробників може бути визначений як площа між кривою пропозиції і лінією ринкової ціни (рис. 4.2, б).

За збільшення ринкової ціни, надлишок виробника збільшується і, як результат, виробники отримують чистий виграш. За зменшення ринкової ціни ситуація протилежна – виробники несуть чисті втрати.

До встановлення зовнішньоторговельних відносин умовний виграш для споживачів країни А дорівнював області $(g + h + k)$, для споживачів країни Б – області (d) (див. рис. 4.1).

Після встановлення зовнішньоторговельних відносин країна А стає експортером товару, і ціна на її внутрішньому ринку підвищується з P_A до P_W , що призводить до скорочення попиту на товар і зменшення його закупівель. Споживчий надлишок у країні А тепер дорівнює тільки області (k) . Отже, споживачі країни-експортера як чистий ефект від зовнішньої торгівлі несуть чисті втрати у розмірі області $(g + h)$.

Зворотна картина спостерігається у країні Б як країні-імпортері: внутрішня ціна знижується з P_B до P_W , що призводить до зростання попиту на товар і збільшення його закупівель. Умовний виграш споживачів тепер становить область $(a + b + c + d)$. Отже, споживачі країни-імпортера як чистий ефект від зовнішньої торгівлі отримують чистий виграш у розмірі області $(a + b + c)$.

До встановлення зовнішньоторговельних відносин умовний виграш для виробників країни А дорівнював області $(f + j)$, для виробників країни Б – області $(a + e)$.

Після встановлення зовнішньоторговельних відносин виробники країни А стають експортерами й одержують додаткові стимули для збільшення обсягів виробництва у вигляді більш високих цін і ринків збуту, що розширилися. Після зростання ціни з P_A до P_W їхній умовний виграш складає область $(f + j + g + h + i)$. Отже, виробники країни-експортера як чистий ефект від зовнішньої торгівлі отримують чистий виграш у розмірі області $(g + h + i)$.

Щодо виробників товару країни Б, то вони через меншу конкурентоздатність свого виробництва поступаються позиціями на внутрішньому ринку іноземним конкурентам і скорочують виробництво. Після зниження ціни з P_B до P_W їхній умовний виграш складає лише область (e) . Отже, виробники країни-імпортера як чистий ефект від зовнішньої торгівлі несуть чисті втрати у розмірі області (a) .

Якщо в країні А як країні-експортері чистий виграш виробників дорівнює області $(g + h + i)$, а споживачі, навпаки, несуть чисті втрати у розмірі області $(g + h)$, то сукупний чистий ефект для добробуту країни-експортера від зовнішньої торгівлі становитиме: $(g + h + i) - (g + h) = (i)$ – чистий виграш.

Якщо в країні Б як країні-імпортері чистий виграш споживачів дорівнює області $(a + b + c)$, а чисті втрати виробників у галузях, що конкурують з імпортом, утворюють область (a) , то сукупний чистий ефект для добробуту країни-імпортера від зовнішньої торгівлі становитиме: $(a + b + c) - (a) = (b + c)$ – чистий виграш.

Таким чином, розвиток міжнародної торгівлі дає виграш обом країнам – торговим партнерам. Утім, якщо чистий приріст добробуту країни-експортера виникає як результат перевищення чистим виграшем виробників експортоорієнтованої продукції чистих втрат споживачів, то у країні-імпортері, навпаки, чистий приріст добробуту забезпечується за рахунок перевищення чистим виграшем споживачів чистих втрат виробників продукції, що конкурує з імпортом.

4.5 Контрольні запитання

1. Як визначаються напрямки торговельних потоків у взаємній торгівлі двох країн?
2. Як визначаються обсяги попиту і пропозиції товару на світовому ринку?
3. Розкрийте механізм ціноутворення на світовому ринку.
4. Поясніть економічний зміст умовного виграшу споживача і виробника.
5. Розкрийте механізм розподілу доходів та охарактеризуйте чисті ефекти від зовнішньої торгівлі для споживачів, виробників, а також країни-експортера і країни-імпортера у цілому.

Література: [1-25,29,35,38,43,52].

Практичне заняття №5. Тема заняття «РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ»

5.1 Мета заняття: засвоєння знань про типи зовнішньоторговельної політики держав та їх економічними наслідками, тарифні і нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі та їх вплив на добробут різних категорій населення, ознайомлення із станом і перспективами розвитку міжнародної торгової політики України.

5.2 План практичного заняття

1. Поняття і види зовнішньоторговельної політики.
2. Тарифні методи регулювання міжнародної торгівлі.
3. Нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі.
4. Економічні наслідки регулювання міжнародних торговельних відносин.
5. Членство України у Всесвітній торговельній організації: переваги і недоліки.

5.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Припустимо, що країна-експортер товару X (за умовами завдання №1 з попереднього практичного заняття) ввела адвалерний митний експортний тариф у розмірі $(20 + i/2) \%$ від вартості експортованого товару.

Розрахуйте вплив введення митного експортного тарифу на добробут споживачів, виробників, дохідну частину державного бюджету та добробут країни-експортера товару X у цілому.

Завдання 2. Припустимо, що країна-імпортер товару X (за умовами завдання №1 з попереднього практичного заняття) ввела специфічний митний імпортерний тариф у розмірі $(2 + (i + j)/10)$ дол. США за кожну одиницю імпортованого товару.

Розрахуйте вплив введення митного імпортерного тарифу на добробут споживачів, виробників, дохідну частину державного бюджету та добробут країни-імпортера товару X у цілому.

Завдання 3. Визначите, чи буде відбуватись торгівля товаром X між країнами А і Б у разі запровадження кожною з них відповідної митної політики (за умовами завдань №1 – №2).

5.4 Методичні вказівки до виконання завдання

Нехай D_{exp} – крива внутрішнього попиту на товар у країні-експортері; S_{exp} – крива внутрішньої пропозиції у країні-експортері (рис. 5.1, а). Припустимо, що світова ціна на товар P_W є вищою за внутрішню рівноважну ціну P_{exp} , тоді країні буде вигідно експортувати цей товар.

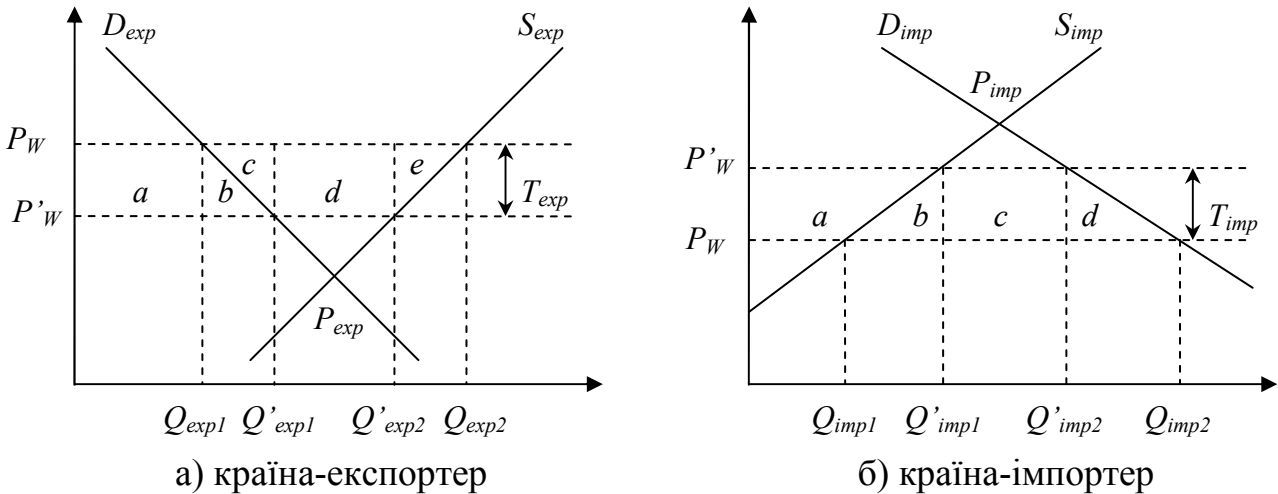

Рисунок 5.1 – Наслідки введення експортного (а) та імпортного (б) тарифу

У загальному випадку, якщо в країні існує режим вільної торгівлі, то ціна на товар на її внутрішньому ринку (тобто ринкова ціна, за якою відбувається торгівля) не буде відрізнятися від світової ціни.

При цьому за світової ціни національні виробники можуть забезпечити пропозицію товару у розмірі Q_{exp2} , тоді як внутрішній попит на нього за такої ціни становитиме лише Q_{exp1} . Зайва кількість товару (надлишок пропозиції) у розмірі $(Q_{exp2} - Q_{exp1})$ експортується з країни.

Для зниження внутрішньої (ринкової) ціни на товар порівняно зі світовою ціною уряд країни-експортера може вводити митний тариф на експорт (T_{exp}). Оскільки йдеться про малу країну, факт введення нею експортного тарифу не впливає на рівень світових цін, що залишається колишнім. Це значить, що умови торгівлі країни не змінюються, експорт товару стає менш прибутковим, тому виробники повертають частину товару на внутрішній ринок, у результаті чого внутрішня ціна на нього знижується на величину тарифу з P_W до P'_W відповідно.

Внутрішня (ринкова) ціна після введення адвалерного тарифу на експорт визначається за формулою:

$$P'_W = \frac{P_W}{(1 + T_A)}, \quad (5.1)$$

де T_A – ставка адвалерного мита, долі од.

Зниження внутрішньої (ринкової) ціни з P_W до P'_W стимулює зростання внутрішнього споживання товару у країні з Q_{exp1} до Q'_{exp1} , але водночас вітчизняні виробники скорочують обсяг виробництва з Q_{exp2} до Q'_{exp2} . Відповідно, скорочується й обсяг експорту з країни – до величини $(Q'_{exp2} - Q'_{exp1})$.

Як результат введення експортного тарифу виникнуть такі чисті ефекти для різних категорій населення країни.

Вітчизняні споживачі як чистий ефект матимуть чистий виграш, який відповідає області $(a + b)$, оскільки ціна, за якою вони купують товар, знижується.

Вітчизняні виробники експортного товару, які сплачують податок на експорт, як чистий ефект матимуть чисті втрати: область $(a + b + c + d + e)$.

Держава через експортне мито перерозподіляє на свою користь (до держбюджету) від виробників-експортерів область (d) – чистий виграш, який дорівнює добутку обсягу експорту на розмір мита.

Разом з тим, сукупний чистий виграш споживачів і держбюджету – область $(a + b + d)$ – виявляється меншим, ніж чистий програв виробників – область $(a + b + c + d + e)$. Отже, в цілому введення митного тарифу на експорт призводить до чистих втрат добробуту країни-експортера, тобто чистим ефектом є чистий програш, який становить область $(c + e)$.

Нехай D_{imp} – крива попиту на товар у країні-імпортері; S_{imp} – крива внутрішньої пропозиції у країні-імпортері (рис. 5.2, б). Припустимо, що світова ціна на товар P_W є нижчою за внутрішню рівноважну ціну P_{imp} , тоді країні буде вигідно імпортувати цей товар.

У загальному випадку, якщо в країні існує режим вільної торгівлі, то ціна на товар на її внутрішньому ринку (тобто ринкова ціна, за якою відбувається торгівля) не буде відрізнятися від світової ціни.

При цьому за світової ціни національні виробники можуть забезпечити пропозицію товару тільки у розмірі Q_{imn1} , тоді як величина попиту виявляється значно більшою і складає Q_{imn2} . Різниця між попитом і пропозицією (дефіцит пропозиції) покривається імпортом товару, обсяг якого в цьому випадку дорівнює $(Q_{imn2} - Q_{imn1})$.

Для захисту національних виробників від іноземної конкуренції уряд країни-імпортера може вводити митний тариф на імпорт (T_{imp}). Оскільки йдеться про малу країну, факт введення нею імпортного мита не впливає на рівень світових цін, що залишається колишнім. Це значить, що умови торгівлі країни не змінюються, а зростає лише внутрішня ціна імпортного товару на розмір мита, за що «розплачується» споживач. У цих умовах споживачі, що раніше купували імпортний товар, несуть втрати, тому що за незмінного рівня доходів змушені купувати цього товару менше і платити за нього дорожче. Імпорт скорочується, й, оскільки частина попиту на товар залишається незадоволеною, споживачі пред'являють підвищений попит на вітчизняну продукцію.

Однак введення тарифу призводить до зростання ціни (на величину T_{imp}) на внутрішньому ринку не тільки імпортного товару. Адже саме низький рівень світової ціни робив вітчизняних виробників недостатньо конкурентноздатними, і вони були зацікавлені у введенні тарифу для того, щоб ціна на імпортний товар стала вище, а їхня власна продукція – більш конкурентноздатною. Таким чином, поряд з подорожчанням імпортного товару відбувається зростання цін і на товар вітчизняного виробництва. Через якийсь час рівноважна (з урахуванням імпорту) ціна на внутрішньому ринку встановлюється на новому, більш високому рівні.

Внутрішня (ринкова) ціна після введення специфічного тарифу на імпорт визначається за формулою:

$$P'_W = P_W + T_C, \quad (5.2)$$

де T_C – розмір специфічного мита, дол. США за 1 одиницю імпортованого товару.

Зростання внутрішньої (ринкової) ціни з P_W до P'_W стимулює зростання вітчизняного виробництва (пропозиції) товару з Q_{imn1} до Q'_{imn1} , але водночас внутрішнє споживання скорочується з Q_{imn2} до Q'_{imn2} . Відповідно, скорочується й обсяг імпорту до країни – до величини $(Q'_{imp2} - Q'_{imp1})$.

Як результат введення імпортного тарифу виникнуть такі чисті ефекти для різних категорій населення країни.

Вітчизняні споживачі як чистий ефект матимуть чисті програш (втрати), який відповідає області $(a + b + c + d)$, оскільки вони будуть змушені платити дорожче за весь товар (вітчизняний і імпортний) а отже, споживати його менше.

Вітчизняні виробники товару, що конкурує з імпортом, як чистий ефект матимуть чистий виграш, який відповідає області (a) , оскільки з одного боку, вони можуть розширити продаж, тому що імпортні товари стають дорожче, і споживачі пред'являють більший попит на вітчизняну продукцію, а з іншого боку, подорожчання імпортних товарів дозволяє вітчизняним виробникам також підвищити ціни й одержати додатковий виграш

Держава через імпортне мито перерозподіляє на свою користь (до державного бюджету) від споживачів область (c) , яка дорівнює добутку обсягу імпорту на розмір мита.

Разом з тим, сукупний чистий виграш виробників і держбюджету – область $(a + c)$ – виявляється меншим, ніж чистий програш споживачів – область $(a + b + c + d)$. Отже, в цілому введення митного тарифу на імпорт призводить до чистих втрат добробуту країни-імпортера, тобто чистим ефектом є чистий програш, який становить область $(b + d)$.

5.5 Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте типи зовнішньоторговельної політики.
2. Дайте загальну характеристику тарифних та нетарифних методів регулювання міжнародної торгівлі. Перерахуйте основні інструменти торгової політики.
3. Розкрийте тарифні методи регулювання міжнародної торгівлі.
4. Вкажіть наслідки регулювання торгівлі тарифними методами.
5. Охарактеризуйте нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі.
6. Що таке демпінг і яка його роль у міжнародній торгівлі?
7. Охарактеризуйте діяльність ВТО (ГАТТ).
8. Охарактеризуйте зовнішньоторговельну політику України та визначте її стратегічні напрямки.

Література: [1-25,29,35,38,43,52].

Практичне заняття №6. Тема заняття «СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК ТА МІЖНАРОДНИЙ КРЕДИТ»

6.1 Мета заняття: засвоєння теоретичних засад функціонування світового фінансового ринку, ознайомлення з основами міжнародної кредитної діяльності, сутністю, формами й напрямками розвитку міжнародних кредитних відносин, специфічними проблемами, що виникають на міжнародних ринках кредиту й перспективами інтеграції України у світову систему кредитних відносин.

6.2 План практичного заняття

1. Світовий фінансовий ринок: поняття, структура, інструменти.
2. Міжнародний рух капіталу: поняття, причини, форми.
3. Міжнародний кредит: сутність, функції, форми, інститути.
4. Світовий ринок позикового капіталу. Євरोрининок.
5. Міжнародні фінансові центри. Офшорні зони.
6. Міжнародні валютно-кредитні і фінансові організації.

6.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Використовуючи дані табл. 6.1, розрахуйте і проаналізуйте динаміку абсолютних і відносних показників валового зовнішнього боргу країн, що є найбільшими позичальниками світу. Якими процесами в економіці цих країн можна пояснити такі тенденції?

Завдання 2. За даними табл. 6.2 визначите й проаналізуйте структуру і динаміку валового зовнішнього боргу України. Охарактеризуйте причини зростання зовнішнього боргу України.

Завдання 3. Ви працюєте консультантом міжнародної організації зі сприяння розвитку. До якої міжнародної інституції, що займаються наданням фінансових ресурсів, Ви порадили б звернутися таким суб'єктам та чому:

– уряду Ефіопії, що шукає кошти для фінансового забезпечення програми розширення виробництва продовольства;

– підприємцю з Канади, який інвестував кошти в сільськогосподарське підприємство в Україні, що збанкрутіле внаслідок непередбачуваної зміни інвестиційного та податкового законодавства;

– підприємцю з Бангладеш, який планує побудувати фабрику з виробництва джуту;

Таблиця 6.1 – Валовий зовнішній борг країн світу, млн. дол. США *

Країна	Значення за роками			
	2005	2006	2007	2008
Усі країни	2627282	2816019	3457203	3713341
Російська Федерація	229911	250746	368075	402453
Китай	283986	325260	373773	378245
Туреччина	168670	206833	249181	277277
Бразилія	187431	193516	237472	255614
Індія	120224	143402	204992	230611
Польща	108172	139033	195375	218022
Мексика	167942	162497	192764	203984
Індонезія	146266	132512	142638	150851
Аргентина	124979	115863	127672	128285
Казахстан	43478	74230	96347	107595
Румунія	38861	53939	84033	104943
Україна	33297	49887	73600	92479

* Джерело: <http://www.worldbank.org>

Таблиця 6.2 – Валовий зовнішній борг України, млн. дол. США *

Показник	Значення (станом на початок року)						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. Сектор державного управління:							
- короткострокові	0	0	0	0	0	0	29
- довгострокові	8743	10058	10506	10924	11884	11959	17777
2. Органи грошово-кредитного регулювання							
- короткострокові	0	5	0	0	0	0	0
- довгострокові	1919	1685	1254	880	462	4725	6210
3. Банки							
- короткострокові	1087	1652	3084	6465	11723	9377	4731
- довгострокові	659	1010	3028	7624	19226	30094	26057
4. Інші сектори							
- короткострокові	7928	8783	7860	8747	8954	10924	14301
- довгострокові	3061	6895	13053	17929	24627	30331	29140
5. Прямі інвестиції: міжфірмовий борг	414	559	834	1943	3079	4249	5078
Валовий зовнішній борг							

* Джерело: <http://www.bank.gov.ua>

- уряду африканської країни, який не в змозі вчасно розрахуватись за своїми заборгованостями перед країнами-кредиторами;
- банку – міжнародному кредитору, в якого виникли проблеми з поверненням кредитів приватними позичальниками з країн, що розвиваються;
- Центральному банку країни, що розвивається, в якій виникли проблеми з виконанням валютних зобов'язань;
- корпорації з Республіки Корея, яка планує розширити і модернізувати потужності з виробництва телевізорів з плазменним екраном;
- корпорації з Фінляндії, яка шукає гаранта під інвестиції у будівництво підприємства з виробництва телекомунікаційного устаткування у Східній Європі.

Завдання 4. У якій з перерахованих країн – Кувейт, США, Японія, Україна, Сомалі – і чому населення виявляється більш схильним до поточного, а в якій – до відкладеного споживання?

Завдання 5. Японія на світових фінансових ринках грає роль кредитора, США – позичальника. Назвіть чинники, які на Вашу думку впливають на пріоритети між часового вибору у цих країнах?

6.4 Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте структуру й інструменти світового фінансового ринку.
2. Назвіть причини і форми міжнародного руху капіталу.
3. Розкрийте теорії міжнародного руху капіталу.
4. Охарактеризуйте умови, що сприяють вивезенню і ввезенню капіталу та соціально-економічні наслідки цих процесів.
5. Розкрийте сутність міжнародного кредиту, назвіть його принципи, функції й особливості.
6. Охарактеризуйте форми і методи міжнародного кредитування.
7. Наведіть структуру й інструменти світового ринку позикового капіталу.
8. Назвіть та охарактеризуйте діяльність міжнародних валютно-кредитних і фінансових інститутів.
9. Охарактеризуйте місце і роль України на світовому ринку позикового капіталу.

Література: [1-25,27,29,35-36,43,45,52].

Практичне заняття №7. Тема заняття «ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА МІЖНАРОДНЕ ВИРОБНИЦТВО»

7.1 Мета заняття: засвоєння теоретичних засад міжнародного інвестування, сутності особливостей прямих і портфельних іноземних інвестицій, чинників, що впливають на їх динаміку, стану та напрямів розвитку міжнародного інвестування в Україні, ознайомлення з основними формами міжнародного виробничого співробітництва.

7.2 План практичного заняття

1. Прямі і портфельні іноземні інвестиції.
2. Міжнародне виробництво.
3. Транснаціональні корпорації.

7.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Зробіть висновок про ефективність інвестицій в країнах А і Б, спираючись на оцінку факторів, розроблену консультативною фірмою США (табл. 7.1).

Таблиця 7.1 – Оцінка інвестиційної привабливості країн

Фактор	Оцінка	Країна А	Країна Б
1. Політична стабільність	2-18	Дуже стабільна тривалий час (18)	Стабільна у перспективі (12)
2. Економічна стабільність	0-16	Низькі темпи зростання економіки й інфляції (10)	Стабільне і помірне зростання (14)
3. Валютна стабільність	2-14	Вільно конвертована і стабільна валюта (12)	Слабка валюта (8)
4. Оцінка переказу прибутку	2-12	Вільний переказ із попереднім дозволом (10)	Сильний контроль (6)
5. Захист технології	2-10	Сильний захист патентів і торгових марок (10)	Захист при реєстрації в цій країні (4)
6. Ставлення до іноземних інвестицій	0-12	Незначні заохочення (6)	Допуск тільки окремих інвестицій (4)
7. Обмеження і пільги для іноземних інвесторів	0-16	Вибіркове позитивне ставлення (10)	Дуже ліберальне позитивне ставлення (12)
8. Фактори соціально-культурної взаємодії	0-8	Відкрите культурне середовище (8)	Помірковано відкрите культурне середовище (6)

Завдання 2. Користуючись даними, наведеними у табл. 7.2, розрахуйте значення індексу фактичного положення в області ПІІ для країн світу. Згрупуйте наведені країни за рівнем інвестиційної привабливості. Які висновки щодо стану і перспектив розвитку національної економіки можна зробити на основі аналізу отриманих даних?

Таблиця 7.2 – Прямі іноземні інвестиції і валовий внутрішній продукт країн світу, млн. дол. США*

Країна	Притік ПІІ		ВВП	
	2007 р.	2008 р.	2007 р.	2008 р.
Усі країни	2322881	1823282	54479081	59158106
Австралія	41076	47281	820974	1015220
Бахрейн	1756	1794	18473	21903
Бельгія	120626	99732	458389	504206
Бразилія	34585	45058	1333270	1575150
Великобританія	197766	93506	2803460	2674060
Єгипет	11578	9495	130473	162283
Індія	25127	41169	1176890	1159170
Іспанія	71498	71207	1437910	1604230
Італія	40043	15442	2114470	2303080
Канада	111412	45364	1429700	1501330
Китай	138413	147791	3382260	4327000
Люксембург	192865	115778	49835	53704
Малайзія	8454	7376	186721	221773
Мексика	27528	22481	1022820	1088130
Німеччина	56498	21248	3316130	3649490
Польща	23651	14849	425321	527866
Російська Федерація	55073	72885	1294930	1679480
Румунія	9925	13883	169282	200071
Саудівська Аравія	24335	22486	384076	468800
Сінгапур	31550	22724	166950	181948
США	275758	319737	13741600	14093300
Таїланд	11233	9835	247111	272429
Туреччина	22046	18299	647846	734853
Туркменістан	804	820	9474	15327
Угорщина	72337	62786	138757	154668
Україна	9891	10913	142719	180355
Франція	105909	100372	2593130	2856560
Японія	22180	24552	4380510	4910840

* Джерело: <http://www.worldbank.org>

Завдання 3. Використовуючи дані табл. 7.3, визначте абсолютні та відносні показники динаміки прямого та портфельного інвестування в Україну у 2005-2009 рр. Що є чинниками таких тенденцій та як вони характеризують стан і розвиток національної економіки?

Таблиця 7.3 – **Прямі і портфельні іноземні інвестиції, млн. дол. США**

Показник	Позиція станом на початок року				
	на 1.01.06	на 1.01.07	на 1.01.08	на 1.01.09	на 1.01.10
Прямі інвестиції	17209	23125	38059	46997	51903
Портфельні інвестиції	9011	12861	18618	17059	15494

Завдання 4. Які з наведених прикладів іноземних інвестицій вважаються прямими, а які портфельними:

– український банк купив акції російської компанії «Лук-ойл» на 35 млн. дол. США. Загальна сума випуску акцій становить 700 млн. дол.;

– індійська фінансово-промислова група купила акції українського металургійного комбінату на 4150 млн. дол. США. Загальна сума випуску акцій становить 4500 млн. дол. США;

– німецький банк купив будинок в Києві, в якому відкрив свою філію в Україні;

– українське підприємство ВАТ «Транс-Авто» збільшило свою частку в статутному капіталі спільного підприємства «Транзит», яке зареєстроване у Польщі, з 5 до 30 %;

– українська фірма за дорученням клієнта з Франції купила 11 % поточного випуску акцій ВАТ «Укрнафта»;

– швейцарська фірма Nestlé відкрила ще одну фабрику в Україні;

– канадський інвестиційний фонд розмістив 5 млн. євро в українських державних короткострокових зобов'язаннях та облігаціях державної позики?

Обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 5. «Coca-Cola», американський виробник охолоджувальних напоїв, продає їх концентрат в Україну. Однак Україна вводить високе імпорتنе мито на ввезення «Coca-Cola», щоб захистити українських виробників і збільшує податки на прибуток іноземних компаній. Що може зробити «Coca-Cola», щоб:

– не віддавати частку українського ринку місцевим конкурентам;

– гарантувати цілісність своїх активів в Україні?

– скоротити податки на прибуток, які виплачуються в Україні;

Завдання 6. Ви – співробітник відділу розвитку корпорації Honda. Вам доручили підготувати пропозиції щодо розширення виробничої діяльності корпорації в інших країнах. Серед можливих країн-реципієнтів інвестицій виділено Малайзію, США, Бразилію, Угорщину, Україну. Обґрунтуйте свій вибір.

7.4 Методичні вказівки до виконання завдання

За методологією Світового банку, прямими вважаються іноземні інвестиції, які здійснюються з метою набуття резидентом однієї країни тривалого управлінського інтересу (не менше 10 % акцій з правом голосу для корпоративного підприємства чи відповідний еквівалент власності для некорпоративного) у підприємстві, яке функціонує в країні, іншій ніж країна інвестора.

Усі інші іноземні інвестиції вважаються портфельними.

Індекс фактичного положення в області ПІ (I_{FDI}) визначається за формулою:

$$I_{FDI} = \frac{q_{FDI}}{q_{GDP}}, \quad (7.1)$$

де q_{FDI} – частка країни-реципієнта у світовому припливі ПІ;
 q_{GDP} – частка країни в обсязі світового ВВП.

7.5 Контрольні запитання

1. У чому полягає відмінність між прямими і портфельними іноземними інвестиціями. Охарактеризуйте їх основні форми.
2. Які економічні ефекти виникають як результат прямих інвестицій у країні базування і країні-реципієнті?
3. Охарактеризуйте економічні чинники, що впливають на стан, динаміку і напрями міжнародного інвестування.
4. Охарактеризуйте інвестиційний клімат та економічну мотивацію іноземного інвестування в Україні.
5. Охарактеризуйте основні форми міжнародного виробництва.
6. Дайте визначення основних понять, які стосуються міжнародної корпорації. Розкрийте переваги і недоліки ТНК.

Література: [1-25,35,38-39,43,46].

Практичне заняття №8. Тема заняття «СВІТОВИЙ РИНОК ПРАЦІ ТА МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ»

8.1 Мета заняття: засвоєння знань про теоретичні засади функціонування міжнародного ринку праці, вивчення його сучасного стану, соціально-економічних наслідків міграційних процесів, ознайомлення з методами й інструментами регулювання міжнародної трудової міграції, визначення місця України на світовому ринку робочої сили.

8.2 План практичного заняття

1. Поняття міжнародної міграції робочої сили, її види і форми.
2. Причини, етапи розвитку, масштаби й основні тенденції сучасних міграційних процесів.
3. Соціально-економічні наслідки міграційних процесів.
4. Загальні закономірності створення світового ринку робочої сили, головні регіони і центри її міжнародного тяжіння й експорту.
5. Державне і міжнародне регулювання трудової міграції.
6. Проблеми трудової міграції і ринку робочої сили в Україні.

8.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Ринок праці в країнах А і Б характеризується такими даними: у країні А крива попиту на працю визначається рівнянням $D_A^L = (100 + 10 \cdot i) - (5 + i/2) \cdot W$, а крива пропозиції праці – $S_A^L = (60 + 4 \cdot i) + (3 + i/2) \cdot W$; у країні Б крива попиту на працю визначається рівнянням $D_B^L = (150 + 10 \cdot j) - (3 + j/2) \cdot W$, а крива пропозиції праці – $S_B^L = (40 + 10 \cdot j) + (5 + j/2) \cdot W$, де W – реальна заробітна плата в дол. США за годину. Визначите:

- обсяг зайнятості та рівноважний рівень заробітної плати в обох країнах;
- потенційний напрямок міграції робочої сили;
- припустимо, що в обох країнах зняті всі обмеження на еміграцію й імміграцію, й у результаті переміщення робочої сили у країні еміграції рівноважна ставка заробітної плати виросла на 1 дол. США. Який був обсяг еміграції з цієї країни?
- новий рівень рівноважної зарплати у приймаючій країні.

Завдання 2. За даними табл. 8.1 розрахуйте показники, що характеризують стан ринку праці країн світу – частку економічно активного населення, рівні зайнятості і безробіття, а також проаналізуйте тенденції їх динаміки. Згрупуйте країни за критерієм подібності ситуації на ринку праці.

Таблиця 8.1 – Показники ринку праці країн світу, тис. чол.*

Країна	Показник					
	Чисельність населення у віці понад 15 років		Чисельність робочої сили		Чисельність безробітних	
	2007 р.	2008 р.	2007 р.	2008 р.	2007р.	2008р.
Австралія	16994	17321	11080	11310	488	475
Бразилія	139231	141365	97879	99945	9103	7896
Великобританія	50232	50641	31144	31499	1651	1764
Єгипет	53909	55054	25768	26316	2319	2289
Іспанія	38309	38850	22142	22766	1838	2573
Італія	50953	51348	24814	25212	1514	1689
Канада	27358	27727	18357	18660	1101	1138
Китай	1041999	1052684	771079	776881	30843	32629
Македонія	1654	1665	902	904	315	306
Мексика	74103	75454	45647	46706	1552	1868
Німеччина	70842	70861	42222	42375	3631	3178
Норвегія	3799	3855	2557	2637	64	69
Польща	32202	32326	17389	17650	1669	1253
Республіка Корея	39744	40161	24363	24418	780	781
Російська Федерація	121205	121060	76117	76026	4643	4714
США	239338	241912	156527	158211	7200	9176
Таїланд	52074	52589	38118	38495	457	539
Туреччина	52813	53784	24981	25763	2473	2422
Україна	39959	39809	23096	23089	1478	1478
Франція	50544	50819	28406	28611	2244	2117
Японія	110454	110540	66935	66877	2610	2675

* Джерело: <http://www.worldbank.org>

Завдання 2. Україна виробляє цукор, використовуючи два фактори виробництва – землю і працю. Спираючись на дані про залежність, яка виражає скорочення граничного продукту праці кожного робітника, вираженого у доларах США, зі зростанням їхньої кількості (табл. 8.2), визначите:

Таблиця 8.2 – Залежність граничного продукту праці від кількості працівників

Показник	Значення					
	1	2	3	4	5	6
Кількість робітників, чол.	1	2	3	4	5	6
Граничний продукт, дол. США	12	10	8	6	4	2

- від чого залежить реальна заробітна плата робітників?
- якщо власник землі наймає трьох українських працівників, якою буде їхня сукупна заробітна плата?
- якщо власник землі, крім того, наймає ще і трьох іммігрантів з Китаю, як зміняться його доходи?

Завдання 3. Яким чином такі заходи уряду ЄС вплинуть на динаміку та якісні характеристики міжнародної міграції:

- надання економічної допомоги країнам, що розвиваються;
- обмеження можливостей виїзду для корінного населення;
- проведення заходів щодо забезпечення національної й географічної диверсифікованості потоків мігрантів;
- здійснення програм надання грантів на навчання у вузах ЄС студентів із країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою;
- стимулювання ре імміграції робочої сили;
- обмеження можливостей в'їзду?

Завдання 4. Оцініть наслідки міжнародної міграції робочої сили з точки зору громадян України як:

- платників податків;
- споживачів суспільних благ;
- споживачів індивідуальних благ;
- найманих працівників;
- підприємців.

Завдання 5. Оцініть наслідки міжнародної міграції робочої сили з точки зору громадян Німеччини як:

- платників податків;
- споживачів суспільних благ;
- споживачів індивідуальних благ;
- найманих працівників;
- підприємців.

8.4 Методичні вказівки до виконання завдання

Частка економічно активного населення (LP) згідно методології Міжнародної організації паці визначається за формулою:

$$LP = \frac{LF}{P} \cdot 100\% = \frac{E + U}{P} \cdot 100\%, \quad (8.1)$$

де LF – чисельність робочої сили, чол.;

P – чисельність населення країни у віці понад 15 років, чол.;

E – чисельність зайнятих, чол.;

U – чисельність безробітних, чол.

Рівень зайнятості (P_E) визначається за формулою:

$$P_E = \frac{E}{P} \cdot 100\%. \quad (8.2)$$

Рівень безробіття (P_U) визначається за формулою:

$$P_U = \frac{U}{LF} \cdot 100\%. \quad (8.3)$$

8.5 Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте сутність, види, головні передумови і причини міжнародної міграції робочої сили.

2. Розкрийте соціально-економічні та неекономічні наслідки міжнародної трудової міграції в країнах-експортерах і країнах, які приймають іноземну робочу силу.

3. Назвіть методи, рівні, особливості та інститути регулювання міжнародних міграційних процесів.

4. Охарактеризуйте основні потоки та центри міжнародної трудової міграції, розкрийте структуру, фактори й особливості сучасного світового ринку праці.

5. Які кількісні й якісні характеристики світового ринку праці Вам відомі?

6. Визначте проблеми і наслідки міграційних процесів для України, охарактеризуйте її перспективи на світовому ринку праці та розкрийте основні аспекти української міграційної політики.

Література: [1-25,29,32,52].

Практичне заняття №9. Тема заняття «СВІТОВА ВАЛЮТНА СИСТЕМА»

9.1 Мета заняття: ознайомлення з елементами світової валютної системи та її еволюцією, засвоєння понять щодо міжнародних валютних відносин, теорій валютного курсу, засад валютної політики та практики валютного регулювання в Україні, перевагами та недоліками основних режимів встановлення та підтримки валютних курсів.

9.2 План практичного заняття

1. Світова валютна система: сутність, структура, еволюція.
2. Валюта і валютний курс.
3. Валютний ринок. Основні валютні операції.

9.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Долар США (*USD*) коштує 192 японських єни (*JPY*). Той же долар може бути проданий за 24 мексиканських песо (*MXN*). Який валютний курс японської єни відносно мексиканського песо?

Завдання 2. Розрахуйте крос-курс української гривні (*UAH*) відносно англійського фунта стерлінгів (*GBP*), якщо відомо, що за один фунт стерлінгів дають 1,56 долара США (*USD*), а курс гривні до долара становить 7,93.

Завдання 3. У 1995 р. рівень цін у США складав 120 %, в Італії – 180 % (1990 р. = 100 %). Валютний курс італійської ліри (*ITL*) до долара США (*USD*) у 1990 р. складав $1000 \text{ ITL} = 1 \text{ USD}$ (пряме котирування). Яким має бути валютний курс ліри до долара у 1995 р., розрахований на підставі паритету купівельної спроможності?

Завдання 4. Валютний курс мексиканського песо (*MXN*) до долара США (*USD*) у 1986 р. становив $324 \text{ MXN} = 1 \text{ USD}$ (пряме котирування). Індекс цін у 1986 р. у США становив 2,82, а у Мексиці – 91,38 (1970 р. = 1,0). Яким був валютний курс песо до долара у 1970 р., розрахований на підставі паритету купівельної спроможності?

Завдання 5. Процентна ставка в Україні становить 20 %, а у США – 5 % річних. Поточний валютний курс – $8,0 \text{ UAH} = 1 \text{ USD}$. Виходячи з теорії паритету процентних ставок, визначите, яким має бути курс *UAH* через рік?

Завдання 6. Процентна ставка в Україні становить 20 %, а у США – 5 % річних. Прогнозується, що за рік курс української гривні відносно долара США впаде з 8,0 грн./дол. до 8,5 грн./дол. За інших рівних умов, в якій з двох країн вигідніше вкласти кошти?

Завдання 7. Проведіть пряме і непряме котирування долара США до євро, якщо відомо, що за одне євро дають 1,33 дол. США.

Завдання 8. Яким чином на курс гривні відносно інших валют вплинуть такі тенденції розвитку економіки:

- поява дефіциту торговельного балансу;
- помірне, але постійне зростання внутрішніх цін;
- стабілізація процентних ставок усередині країни, їх вищій рівень відносно процентних ставок по провідним валютам світу;
- очікування помірної інфляції;
- відносно рівне скорочення як імпортного, так і експортного мита і квот;
- помірне зростання попиту на імпортні товари;
- помірне зростання виробництва, попиту та продуктивності праці;
- зростання грошової маси усередині країни?

9.4 Методичні вказівки до виконання завдання

Крос-котирування – це визначення курсів двох валют відносно одна до одної через курс кожної з них відносно до третьої валюти.

Визначення рівня валютного курсу у різні моменти часу здійснюється на основі теорії відносного паритету купівельної спроможності валют (рівність купівельної спроможності різних валют за незмінного рівня цін у кожній з країн), згідно якої зміна обмінного курсу валют двох країн є пропорційною до відносної зміни рівня цін у цих країнах:

$$\frac{E_t^{d/f}}{E_{t-1}^{d/f}} = \frac{P_t^d / P_{t-1}^d}{P_t^f / P_{t-1}^f} = \frac{I_t^{pd}}{I_t^{pf}}, \quad (9.1)$$

де $E_t^{d/f}$, $E_{t-1}^{d/f}$ – номінальний валютний курс (кількість одиниць національної валюти за одиницю іноземної) у моменти часу t і $t-1$ відповідно;

P_t^d , P_{t-1}^d – середньозважені внутрішні ціни (domestic) у моменти часу t і $t-1$ відповідно;

P_t^f, P_{t-1}^f – середньозважені ціни за кордоном (foreign) у моменти часу t і $t-1$ відповідно;

I_t^{pd}, I_t^{pf} – відповідно індекс внутрішніх цін і цін за кордоном за період часу від $t-1$ до t .

Паритет процентних ставок – такий рівень процентних ставок всередині країни та за кордоном, за якого однакові за розміром депозити в кожній з цих країн дають однаковий дохід при переведенні в одну валюту:

$$r_d - r_f = \frac{E_{t+1}^{d/f} - E_t^{d/f}}{E_t^{d/f}}, \quad (9.2)$$

де r_d, r_f – процентна ставка всередині країни та за кордоном.

Очікуваний дохід на іноземні інвестиції в національній валюті (μ) дорівнює сумі/різниці процентної ставки всередині країни та за кордоном і процента знецінення/дорожчання національної валюти:

$$\mu = r_d - r_f - \left(\frac{E_{t+1}^{d/f} - E_t^{d/f}}{E_t^{d/f}} \right) = r_f - r_d + \frac{E_{t+1}^{d/f} - E_t^{d/f}}{E_t^{d/f}}. \quad (9.3)$$

9.5 Контрольні запитання

1. Дайте визначення понять «валюта», «валютні відносини», «валютний курс», «світова валютна система».

2. Назвіть основні елементи світової валютної системи.

3. Охарактеризуйте еволюцію світової валютної системи. Розкрийте особливості кожного з її етапів.

4. Наведіть класифікацію валют, валютних курсів, валютних операцій, валютних ринків.

5. Назвіть чинники, що визначають ступінь конвертованості валюти, впливають на рівень та динаміку валютного курсу.

6. Назвіть та охарактеризуйте основні режими встановлення та підтримки валютних курсів, їх переваги та недоліки.

7. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи формування національної валютної політики України. Визначте специфічні умови, що вплинули на особливості її формування.

Література: [1-25,27,29,35-36,38,45,52].

Практичне заняття №10. Тема заняття «МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ І ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС»

10.1 Мета заняття: отримання знань щодо валютно-фінансових відносин і механізму міжнародних розрахунків, видів і структури балансів міжнародних платіжних розрахунків країни, стану та перспектив удосконалення платіжного балансу України та його впливу на конвертованість національної валюти, набуття навичок складання й аналізу балансу міжнародних платіжних розрахунків.

10.2 План практичного заняття

1. Сутність і механізм міжнародних розрахунків.
2. Сутність і види балансів міжнародних розрахунків.
3. Платіжний баланс: принципи складання, структура.
4. Теорії платіжного балансу і методи державного регулювання.

10.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Ви працюєте у комерційному відділі українського підприємства, яке активно постачає продукцію на експорт. Які з вказаних форм міжнародних розрахунків (авансові платежі; акредитиви (грошові, документарні (безвідкличні, відкличні, покриті, непокриті, переказні, підтверджені, непідтверджені, револьверні); інкасо (прості, документарні, з негайною оплатою); розрахунки по відкритих рахунках; банківські перекази; розрахунки з використанням векселів і чеків) були б, на Вашу думку, більш доцільні у випадках постачання продукції:

- підприємству з країни Східної Європи, яке періодично закуповує вашу продукцію;
 - фірмі з Німеччини, що вперше звернулась до Вас;
 - посередницькій організації з розвиненої країни Африки, що пропонує привабливий контракт на постійні закупки значних партій вашої продукції;
 - посередницькій фірмі з Франції, що постійно закуповує вашу продукцію;
 - фірмі з Північної Америки, що пропонує встановити дилерські відносини;
 - підприємству з НІК Південно-Східної Азії, з яким встановлено коопераційні виробничі зв'язки?
- Обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 2. Країни, що розвиваються, здебільшого мають дефіцит платіжного балансу. Чим, на Вашу думку, зумовлено таку ситуацію?

Завдання 3. Характер платіжного балансу України за останні десять років двічі змінювався з пасивного (до 1999 р.) до активного (до 2004 р.) та знову пасивного (з 2005 р.). Назвіть чинники, що зумовили ці зміни.

Завдання 4. Яким чином у платіжному балансі країни буде відображено такі операції:

- імпорт товарів у розмірі 40 млн. дол. США;
- експорт товарів у розмірі 30 млн. дол. США;
- послуги, надані у розмірі 15 млн. дол. США;
- послуги, отримані у розмірі 1 млн. дол. США;
- ПІ з-за кордону у розмірі 5 млн. дол. США;
- ПІ за кордон у розмірі 2 млн. дол. США?

Завдання 5. Дайте відповіді на такі запитання, ґрунтуючись на представлених у табл. 10.1 даних платіжного балансу країни А:

- яка величина торгового балансу?
- яка величина балансу поточних операцій?
- яка величина балансу руху капіталів?
- яке сальдо балансу офіційних розрахунків країни А?

Таблиця 10.1 – Статті платіжного балансу країни А, млрд. дол. США

1. Товарний експорт	$+80 \cdot (i + j)$
2. Товарний імпорт	$-60 \cdot (i + j)$
3. Експорт послуг	$+30 \cdot (i + j)$
4. Імпорт послуг	$-20 \cdot (i + j)$
5. Чисті доходи від інвестицій	$-10 \cdot (i + j)$
6. Чисті трансферти	$+20 \cdot (i + j)$
7. Приток капіталу	$+20 \cdot (i + j)$
8. Відтік капіталу	$-80 \cdot (i + j)$
9. Офіційні резерви	$+20 \cdot (i + j)$

Завдання 6. Використовуючи дані табл. 10.2, розрахуйте абсолютні та відносні показники динаміки основних статей рахунків поточних операцій та операцій з капіталом і фінансових активів платіжного балансу України з 2005 р. по 2009 р.

Таблиця 10.2 – Платіжний баланс України, млн. дол. США *

Статті платіжного балансу	Значення за роками				
	2005	2006	2007	2008	2009
I. Рахунок поточних операцій	2531	-1617	-5272	-12763	-1801
1. Баланс товарів і послуг	671	-3068	-8152	-14350	-2022
1.1. Баланс товарів	-1135	-5194	-10572	-16091	-4655
1.1.1) експорт товарів	35024	38949	49840	67717	40394
1.1.2) імпорт товарів	-36159	-44143	-60412	-83808	-45049
1.2. Баланс послуг	1806	2126	2420	1741	2633
1.2.1) експорт послуг	9354	11290	14161	17895	13859
1.2.2) імпорт послуг	-7548	-9164	-11741	-16154	-11226
2. Доходи	-985	-1722	-659	-1540	-2440
3. Поточні трансферти	2845	3173	3539	3127	2661
II. Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій	-2660	1524	5709	12232	1389
1. Рахунок операцій з капіталом	-65	3	3	5	595
2. Фінансовий рахунок	-2595	1521	5706	12227	794
2.1. Прямі інвестиції	7533	5737	9218	9903	4654
2.2. Портфельні інвестиції	2757	3583	5753	-1280	-1559
2.3. Інші інвестиції	-2460	-5800	-285	4684	-7955
2.4. Резервні активи	-10425	-1999	-8980	-1080	5654
III. Помилки та упуцнення	129	93	-437	531	412
Баланс	0	0	0	0	0

* Джерело: <http://www.bank.gov.ua>

10.4 Методичні вказівки до виконання завдання

Платіжний баланс країни складається за принципом подвійного рахунку: будь-яке збільшення активів або зменшення зобов'язань відбивається у дебеті, а зменшення активів або збільшення пасивів – у кредиті балансу. Загальна сума кредиту повинна дорівнювати загальній сумі дебету платіжного балансу.

До кредиту належать економічні операції «експортного типу», в результаті яких відбувається відтік цінностей і притік валюти до країни. До дебету належать економічні операції «імпортного типу», в результаті яких країна витрачає іноземну валюту в обмін на цінності, що набуваються.

Кредитова частина платіжного балансу відповідає поняттям «надходження», «доходи», і тому цифри, що зараховують на неї, записують зі знаком «плюс», або не мають ніякого знаку. Дебетова частина платіжного балансу відповідає поняттям «платежі», «витрати», і тому цифри, що зараховують на неї, записують зі знаком «мінус».

10.5 Контрольні запитання

1. Назвіть основні форми міжнародних розрахунків та охарактеризуйте їх особливості.
2. Охарактеризуйте види балансів міжнародних розрахунків.
3. Дайте визначення поняття «платіжний баланс».
4. Охарактеризуйте джерела, принципи складання і структуру платіжного балансу країни. Розкрийте взаємозв'язки між окремими розділами платіжного балансу.
5. Що таке активне та пасивне сальдо платіжного балансу? Назвіть їх причини й оцініть можливі наслідки.
6. У чому полягає зв'язок між платіжним балансом і станом національної грошової одиниці?
7. Розкрийте теорії платіжного балансу.
8. Назвіть причини незбалансованості платіжного балансу.
9. Охарактеризуйте методи державного регулювання платіжного балансу.
10. Охарактеризуйте динаміку формування, сучасний стан і основні напрямки вдосконалення структури платіжного балансу України. Які фактори чинять негативний вплив на його формування?

Література: [1-25,29,32,35,38].

Практичне заняття №11. Тема заняття «МІЖНАРОДНА РЕГІОНАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ. ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ»

11.1 Мета заняття: засвоєння передумов і цілей інтеграційних процесів у сучасній світовій економіці, етапів (форм) і механізму регіональної економічної інтеграції, вивчення економічних наслідків інтеграції, ознайомлення з основними інтеграційними об'єднаннями країн світового співтовариства; засвоєння змісту й основних напрямків, ознайомлення з проблемами і перспективами інтеграції України у світовий економічний простір; набуття знань із проблеми сучасного стану і перспектив розвитку економічної глобалізації, ознайомлення з глобальними проблемами світового господарства.

11.2 План практичного заняття

1. Поняття, ознаки, цілі, передумови, шляхи, етапи (форми) і механізм міжнародної регіональної економічної інтеграції.
2. Соціально-економічні наслідки інтеграційних процесів.
3. Регіональні інтеграційні об'єднання країн світу і міжнародні організації.
4. Світові інтеграційні процеси й Україна.
5. Глобалізація міжнародного економічного розвитку.

11.3 Завдання до практичного заняття

Завдання 1. Автомобільне колесо коштує в Україні $20 \cdot (i + j)$ дол. США, у Польщі – $16 \cdot (i + j)$ дол. США, у Росії – $12 \cdot (i + j)$ дол. США. Україна – маленька країна, і її зовнішня торгівля не впливає на рівень світових цін. Визначите:

- чи вигідно Україні імпортувати колеса та з якої країни у разі введення 50-відсоткового адвалерного тарифу на імпорт?
 - чи вигідно Україні імпортувати колеса та з якої країни у разі введення 100-відсоткового адвалерного тарифу на імпорт?
 - який ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникне у разі створення митного союзу з Росією?
 - який ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникне у разі створення митного союзу з Польщею, а не з Росією?
- Поясніть відповіді.

Завдання 2. Використовуючи дані табл. 11.1, розрахуйте динаміку зміни чисельності населення світу у цілому, а також за окремими країнами. Чи можна стверджувати, що отримані Вами результати безпосередньо залежать від географічного розташування та природно-кліматичних умов існування людини? А може динаміка чисельності населення залежить від рівня розвитку економіки? Яким чином концепція демографічного переходу пояснює відмінності в динаміці чисельності населення окремих країн світу?

Завдання 3. Як основний напрямок інтеграції України у світову економіку обрано ЄС. Назвіть передумови та чинники, які сприяють або гальмують процес інтеграції України у це об'єднання.

Завдання 4. Глобалізація та інтеграція складають основний зміст процесу інтернаціоналізації на сучасному етапі. У чому полягає єдність та відмінність між цими процесами?

Таблиця 11.1 – Чисельність населення країн світу, тис. чол.*

Країна	Значення за роками					
	1960	1970	1980	1990	2000	2008
Увесь світ	3014474	3665268	4419606	5258654	6062729	6674258
Австралія	10276	12507	14692	17065	19153	21432
Бразилія	72744	95991	121618	149570	174174	191972
Великобританія	52373	55632	56314	57248	58893	61414
Ефіопія	22550	28948	35409	48292	65515	80713
Єгипет	27798	35575	44433	57785	70174	81527
Індія	434849	547569	687332	849515	1015923	1139965
Іран	21554	28429	39124	54400	63939	71956
Італія	50200	53822	56434	56719	56949	59832
Китай	667070	818315	981235	1135185	1262645	1324655
Мексика	36940	50596	67570	83226	97966	106350
Нігерія	45148	56467	74523	97338	124842	151212
Німеччина	72674	77719	78303	79433	82210	82110
Російська Федерація	119897	130404	139010	148292	146303	141950
Україна	42783	47317	50044	51892	49176	46258
Франція	45684	50772	53880	56735	58896	62277
Японія	94096	104345	116782	123537	126870	127704

* Джерело: <http://www.worldbank.org>

Завдання 5. Інтенсифікація міжнародної економічної взаємодії забезпечує розширення можливостей національної економіки, прискорення темпів її розвитку, зростання рівня життя населення. Чому тоді широкого розповсюдження у сучасних умовах набуває антиглобалістський рух? У чому, на Вашу думку, полягають позитивні та негативні наслідки глобалізації?

Завдання 6. На яких етапах процесу інтеграції перебувають такі інтеграційні об'єднання: ЄС, НАФТА, МЕРКОСУР, АТЕС?

11.4 Методичні вказівки до виконання завдання

Створення митного союзу означає узгоджену відміну його членами мит та інших обмежуючих заходів у взаємній торгівлі товарами, а також установлення однакового торгового режиму і проведення єдиної митної політики щодо третіх країн. Як результат взаємного скасування мит і тарифів можуть виникнути два взаємно протилежні статичні ефекти:

– ефект створення торгівлі – переорієнтація місцевих споживачів від менш ефективного внутрішнього джерела поставки товару на більш ефективне зовнішнє джерело (імпорт);

– ефект відхилення торгівлі – переорієнтація місцевих споживачів від закупки товару у менш ефективного позаінтеграційного джерела поставки на більш ефективне внутрішньоінтеграційне джерело.

11.5 Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність та особливості міжнародної економічної інтеграції?

2. Назвіть передумови міжнародної економічної інтеграції.

3. Назвіть та охарактеризуйте основні форми і рівні міжнародної економічної інтеграції.

4. Розкрийте ефекти міжнародної економічної інтеграції

5. Охарактеризуйте сучасні інтеграційні угруповання країн.

6. Охарактеризуйте роль міжнародних економічних організацій у системі міжнародних економічних відносин.

7. Членом яких економічних угруповань і міжнародних організацій є Україна?

8. Охарактеризуйте передумови, основні напрями і перспективи інтеграції України у світове співтовариство.

9. Охарактеризуйте становлення, сучасний стан і перспективи розвитку Європейського Союзу.

10. Охарактеризуйте особливості і перспективи розвитку СНД.

11. Дайте визначення глобалізації як економічного процесу.

12. В яких формах розвивається економічна глобалізація? У чому полягає її суперечливий характер?

13. Назвіть економічні передумови й основні етапи глобалізації.

14. Які фактори зумовлюють формування економічної єдності світу?

15. Охарактеризуйте соціально-економічні наслідки глобалізації.

16. Розкрийте особливості сучасного етапу глобалізації.

17. Охарактеризуйте глобальні проблеми сучасного світу. Якими вбачаються практичні шляхи їх вирішення?

18. Охарактеризуйте вплив глобалізаційних процесів на стан і перспективи розвитку економіки України.

Література: [1-25,31,33-34,37,41-42,44,47-51,53].

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Авдокушин Е. Ф. Международные экономические отношения : учебник / Е. Ф. Авдокушин. – М. : Экономист, 2004. – 366 с.
2. Аكوпова Е. С. Мировая экономика и международные экономические отношения : [учеб. пособ.] / Е. С. Аكوпова, О. Н. Воронкова, Н. Н. Гаврилко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 416 с.
3. Буглай В. Б. Международные экономические отношения / В. Б. Буглай, Н. Н. Ливенцев. – М., 2001. – 160 с.
4. Дахно І. І. Міжнародна економіка : навч. посіб. / І. І. Дахно. – [2-ге вид., випр. і допов.]. – К. : МАУП, 2006. – 248 с.
5. Киреев А. П. Международная экономика : учеб. пособие : в 2-х ч. / А. П. Киреев – М. : Международные отношения, 2001.
6. Кудров В. М. Мировая экономика : учебник / В. М. Кудров. – М.: Юстицинформ, 2009. – 512 с.
7. Липов В. В. Міжнародна економіка : [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.]. / В. В. Липов. – Х. : Вид-во «ІНЖЕК», 2005. – 408 с.
8. Ломакин В. К. Мировая экономика : [учебник для вузов] / В. К. Ломакин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 554 с.
9. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна економіка : навч. посіб. / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Т. М. Циганкова. – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.
10. Макогон Ю. В. Международная экономика : учеб. пособие / Ю. В. Макогон, В. С. Миронов, Н. А. Бударина. – Донецк, 2002. – 304 с.
11. Миклашевская Н. А. Международная экономика : учебник / Н. А. Миклашевская, А. В. Холопов. – М.: Дело и Сервис, 2004. – 352 с.
12. Мировая экономика : учебник / под ред. И. П. Николаевой. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 240 с.
13. Мировая экономика. Экономика зарубежных стран / под ред. В. П. Колесова, М. Н. Осьмовой. – М. : Флинта, 2000. – 479 с.
14. Михайлушкин А. И. Международная экономика : учебник / А. И. Михайлушкин. – М. : Высшая школа, 2002. – 277 с.
15. Міжнародна економіка : навч. посіб. / [за ред. Ю. Г. Козака]. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 672 с.
16. Міжнародна економіка : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / за ред. А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2005. – 156 с.

17. Міжнародна економіка : підруч. / за ред. А. П. Румянцева. – [3-є вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2006. – 480 с.
18. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини : практикум / В. В. Козик, Л. А. Панкова, О. Ю. Григор'єв, А. О. Босак. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Вікар, 2006. – 589 с.
19. Міжнародна економіка : підручник / за ред. В. М. Тарасевича. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.
20. Одягайло Б. М. Міжнародна економіка : навч. посіб. / Б. М. Одягайло. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2006. – 407 с.
21. Пугель Т. Международная экономика / Т. Пугель, П. Линдерт ; пер. с англ. – М. : Дело и Сервис, 2003. – 800 с.
22. Рокоча В. В. Міжнародна економіка : навч. посібник : у 2 кн. – К. : Таксон, 2000.
23. Савельєв Є. В. Міжнародна економіка : підручник / Є. В. Савельєв. – К. : Знання, 2008. – 622 с.
24. Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О. І. Шнирков та ін. – К. : Либідь, 2000. – 582 с.
25. Шевчук В. О. Міжнародна економіка : теорія і практика : підручник / В. О. Шевчук. – К. : Знання, 2008. – 663 с.

Додаткова література:

26. Економіка зарубіжних країн : підручник / А. С. Філіпенко, В. А. Вергун, І. В. Бураківський та ін. – К., 2002.
27. Золотов А.В. Международные валютно-кредитные отношения / А. В. Золотов. – К., 2001.
28. История мировой экономики / под ред. А. Н. Маркова. – М., 2002.
29. Кругман П. Международная экономика : теория и политика. / П. Кругман, М. Обстфельд ; пер. с англ. 5-го межд. изд. – СПб., 2004.
30. Международные стратегии экономического развития : учеб. пособие / Д. Г. Лукьяненко, Ю. В. Макогон, Ю. Н. Пахомов и др. – К., 2007.
31. Международные экономические отношения : интеграция / Ю. А. Щербинин, К. Л. Рожков, В. Е. Рыбалкин и др. – М., 1997.
32. Международные экономические отношения : учебник для вузов / под ред. Е. Ф. Жукова. – М., 2001.
33. Мировая экономика : глобальные тенденции за 100 лет / Под ред. И. С. Королева. – М., 2003.

34. Михасюк І. Р. Глобалізація та єврорегіоналізація / І. Р. Михасюк. – Львів, 2005.
35. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посіб. / за заг. ред. І. В. Багрової. – К., 2004.
36. Міжнародні валютно-кредитні відносини : підручник / за ред. А. С. Філіпенка. – К., 1998.
37. Мовсесян А. Г. Транснаціоналізація в мировій економіці / А. Г. Мовсесян. – М., 2001.
38. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : підручник / В. Є. Новицький. – К., 2003.
39. Пашин С. Т. Функционирование транснациональных компаний : организационно-экономическое обеспечение. – М., 2002.
40. Погорелецкий А. И. Экономика зарубежных стран : учебник / А. И. Погорелецкий – СПб., 2000.
41. Проблеми економічної інтеграції України в Європейській союз : теорія і стратегія. – Львів, 1996.
42. Решетняк Б. К. Глобальні проблеми сучасності і шляхи їх вирішення / Б. К. Решетняк, Ю. Н. Розенфельд. – К., 1999.
43. Рут Ф. Р. Міжнародна торгівля та інвестиції / Ф. Р. Рут, А. С. Філіпенко. – К., 1998.
44. Семенов К. А. Международная экономическая интеграция / К. А. Семенов. – М., 2001.
45. Семенов К. А. Международные валютные и финансовые отношения / К. А. Семенов. – М., 2000.
46. Сіваченко І. Ю. Вільні економічні зони. – К., 2001.
47. Соколенко С. И. Глобальне ринки ХХІ століття : перспективи України / С. И. Соколенко. – К., 1998.
48. Соколенко С. І. Глобалізація і економіка України. – К., 1999.
49. Тоді Ф. Нариси історії Європейського союзу. – К., 2001.
50. Україна і світове господарство : взаємодія на межі тисячоліть / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, А. С. Гальчинський. – К., 2002.
51. Хофман Л. Україна на шляху в Європу / Л. Хофман, Ф. Мьоллерс. – К., 2001.
52. Черевань В. П. Міжнародна економічна діяльність : навч. посіб. / В. П. Черевань, А. П. Румянцева, Л. Ф. Романенко. – К., 2003.
53. Шишков Ю. В. Интеграционные процессы на пороге ХХІ века / Ю. В. Шишков. – М., 2001.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни
«Міжнародна економіка»
для студентів напрямів підготовки
6.030504 – «Економіка підприємства»,
6.030509 – «Облік і аудит»

Укладачі ПОКАТАЄВА Катерина Петрівна
БЛИЗНЮК Андрій Олександрович
КУДРЯВЦЕВ В'ячеслав Михайлович

Відповідальний за випуск *К.П. Покатаєва*

В авторській редакції

Комп'ютерна верстка